

N:o 181.

Ank. till Riksd. kansli den 26 maj 1908, kl. 2 c. m.

*Utlåtande, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående
upplåtelse till landtförsvaret af en del utaf kungsladugården Vall.*
(I. A.)

Uti en den 27 mars innevarande år till Riksdagen aflåten, till statsutskottet för förberedande behandling öfverlämnad proposition (n:o 150) har Kungl. Maj:t, under återopande af bilagdt utdrag af protokollet öfver landtförvarsärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen medgifva, att de å en vid samma protokoll fogad karta med litt. A, Aa och Ab betecknade, till förra landshöfdingebostället kungsladugården Vall hörande områden äfvensom de med litt. Ha och Hb angifna områden, därest de genom laga skifte komme att tilläggas nämnda kungsladugård, finge, de förstnämnda områdena den 14 mars 1909 och de sistnämnda, då de efter skiftet finge tillträdas, öfverlämnas till landtförsvaret för att användas till öfningsfält för Hälsinge regemente.

I detta ärende har departementschefen till förberörda statsrådsprotokoll anfört följande.

»Med erinran att Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 16 december 1904 förordnat, att Hälsinge regemente skulle förläggas till Gäfle, så snart kasernetablissemang blifvit för regementet där uppfördt, har chefen för fortifikationen uti underdånig skrifvelse den 3 november 1906 anfört, att kontrakt med Gäfle stad den 6 mars 1905 afslutats om upplåtelse till staten af den mark, staden i enlighet med dess af Kungl. Maj:t antagna anbud förbundet sig att tillhandahålla till kaserntomt och öfningsfält för regementet. Då det af staden erbjudna området emellertid vore otillräckligt för tillgodoseende af regementets behof utaf öfningsplats, hade i planen för nämnda regementes förläggning till Gäfle ingått, att

förra landshöfdingebostället kungsladugården Vall skulle i sin helhet tagas i anspråk för ifrågavarande ändamål. Chefen för fortifikationen hemställde därför, att åtgärder måtte vidtagas i syfte, att berörda egendom måtte blifva till landförsvaret upplåten från och med den 14 mars 1908.

Öfver denna, af arméförvaltningens fortifikationsdepartement tillstyrkta framställning har domänstyrelsen den 20 mars 1907 afgifvit underdånigt utlåtande och därvid öfverlämnat, bland annat, särskilda af styrelsen infordrade underdåniga yttranden från arrendatorn af egendomen, vederbörande kronofogde samt Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Gäfleborgs län. Häraf inhämtas, att egendomen genom kontrakt den 8 juni 1888 utarrenderats för tiden till den 14 mars 1909, mot en årlig afgift af 3,000 kronor.

Med hänsyn till egendomens stora areal, hvilken syntes icke behöfva i sin helhet tagas i anspråk för regementets räkning, uppdrog Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 19 april 1907 åt chefen för Hälsinge regemente att med biträde af en i jordbruksskötsel kunnig person, som borde af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Gäfleborgs län utses, verkställa och till Kungl. Maj:t inkomma med utredning och förslag angående regementets behof af mark för öfningsfält och dess läge, hvarvid borde beaktas, att sådan för jordbruk eller annan näring lämplig mark, som kunde utan olägenhet för regementet undvaras, kvarblefve under domänstyrelsens förvaltning.

Till åtlydnad häraf har chefen för nämnda regemente den 30 november nästlidet år inkommit med underdånig framställning i ämnet samt därvid meddelat, att han vid fullgörande af berörda uppdrag biträdts af brukspatronen m. m. A. Lundeberg såsom sakkunnig i jordbruksskötsel. Regementschefen har anført hufvudsakligen följande:

Kungsladugården Vall nr:is 1—4, bestående af $2\frac{3}{5}$ mantal eller 24 öresland skatte jänte 43 vretar och en s. k. kungsäng, vore belägen i Valbo socken af Gäfleborgs län och omfattade en areal af omkring 641 hektar, hvaraf 228 hektar inrösningsjord samt 413 hektar afrösningsjord och impedimenter. De hufvudsakliga inägorna läge vid egendomens norra gräns utefter allmänna landsvägen från Gäfle till Falun. Skogsmarken sträckte sig söderut från inägorna. Inom det under hufvudgården brukade ägoområdet funnes ett mindre vattendrag, Valboån, och vid den nordöstra gränsen framginge Gafleån, hvilken vid den till egendomen hörande stranden bildade ett vattenfall, benämndt Prästfallet och beläget ungefär 5 kilometer från hufvudgården. Till egendomen hörde 9 torp.

Vid uppgörandet af förslag till huru stor del af egendomen, som lämpligen borde tilldelas regementet, måste, enligt regementschefens åsikt, den omständigheten tagas i betraktande, att ägoarealen, såsom en i ärendet upprättad karta — hvaraf en kopia torde få bifogas statsrådsprotokollet — utvisade, icke bildade ett sammanhängande område utan genombrötes af främmande mark. Af denna orsak och då regementet af den närmast kasernområdet belägna delen af egendomen kunde erhålla tillräckligt utrymme för öfningsfält, ansåge regementschefen, att de å samma karta med A_I, A_{II}, A_{III}, A_{IV}, A_V, B, C, D, E, F och G betecknade ägoområden, tillhopa ungefär 218 hektar, som sålunda vore skilda från hufvudgården, icke borde tagas i anspråk för ifrågavarande ändamål utan antingen kvarblifva under domänstyrelsens förvaltning eller ock afyttras. En del af detta område komme emellertid genom pågående laga skifte mellan Vall och Backa med flera byalag sannolikt att utbytas mot viss, å samma karta med Ha och Hb betecknad, Backa byalag för närvarande tillhörig mark.

De å kartan med Ac och Ad utmärkta områden, utgörande tillhopa omkring 67 hektar, borde, ehuru sammanhängande med hufvudgården, dels till följd af sitt läge och dels på grund af markens olämplighet för öfningsändamål ej heller upplåtas åt regementet utan förblifva under domänstyrelsen. Beträffande dispositionen af den återstående delen af egendomen ville regementschefen framhålla, att därvid måste beaktas regementets behof af såväl betäckt som öppen terräng. De närmast söder och väster om hufvudgården belägna fälten lämpade sig synnerligen väl till exercisplats för en del af kompanierna under rekrytutbildningen. I skogspartiet väster om Vall, den s. k. Lapphagen, samt i det skogbevuxna området söder om Valboån kunde öfningar i betäckt terräng äga rum. För att bereda tillfälle för truppstyrka af ett regementes storlek att uppträda i öppen terräng borde området väster om en i norr och söder gående linje öfver Johanneslöt och särskildt den del däraf, å kartan betecknad med Ab, som vore belägen söder om Valboån, ställas till regementets förfogande.

De ägoområden, som regementschefen sålunda ansåge böra tilldelas regementet, vore å kartan betecknade med litt. A, Aa och Ab samt omfattade en areal af tillhopa omkring 356 hektar. För åstadkommande af en lämpligare begränsningslinje vore det emellertid önskvärdt, att förut omförmälda, å kartan med Ha och Hb betecknade områden med en areal af sammanlagdt 11 hektar, hvilka, såsom nämndt, vore afsedda att vid pågående laga skifte tilläggas kungsladugården, jämväl måtte öfverlämnas till regementet.

Vidkommande frågans bedömande ur jordbrukssynpunkt framhåller regementschefen, att i det till upplåtelse åt regementet föreslagna området ej inginge mera skog, än som, med hänsyn till beredande af erforderlig säkerhet för olycksfall vid skjutöfningar å det till plats för skjutbana afsedda området, vore oundgängligen nödvändig. Den emellan torpet Stenhammar och Valboån belägna hagmarken, som upptog större delen af det till öfningsfält ifrågasatta området, vore stenig, delvis vattensjuk samt bevuxen med buskar och delvis äfven med skog af ringa värde. Af åkerjorden vore den närmast intill Valboån gränsande delen bördigast, hvarjämte det å kartan med Ab utmärkta området bestode af jord utaf god beskaffenhet. Å det på kartan med Aa betecknade ägoområdet vore jordmänen däremot mindre bördig. För den händelse emellertid någon del af den till öfningsfält föreslagna marken ansåges böra därifrån afskiljas för att användas för jordbruksändamål torde de å kartan med Aa och Ab betecknade områdena därtill företrädesvis böra ifrågakomma. Sistnämnda ägoområden, hvilka med jämförelsevis mindre olägenhet kunde af regementet undvaras, borde i dylikt fall likväl öfverlämnas till regementet, med föreskrift att de skulle af regementschefen utarrenderas på sådana villkor, att de finge vid behof användas för regementets öfningar mot vederlag i form af bete å öfriga delar af öfningsfältet. Inflytande arrendeafgifter skulle användas till bestridande af kostnaderna för öfningsfältets iordningsställande och till gäldande af en del utaf de å egendomen hvilande skatter och onera, som skulle utgöras af regementet.

Å det till öfningsfält föreslagna området vore följande torp belägna, nämligen: Björnvreten, Valbo, Myrängen, Hällhammar, Storvreten och Stenhammar, af hvilka de två förstnämnda brukades under hufvudgården, hvaremot de öfriga vore utarrenderade, Myrängen och Storvreten mot en årlig arrendeafgift af 175 kronor för hvardera, Hällhammar mot en afgift af 180 kronor och Stenhammar af 150 kronor om året. Af dessa måste Stenhammar helt och hållet nedläggas, om skjutbanan blefve uppförd å den därtill föreslagna platsen. Beträffande de öfriga anhölle regementschefen att honom måtte medgifvas rättighet att med de nuvarande kontraktsinnehafvarne träffa förnyade aftal, därest sådant kunde ske utan olägenhet för regementet.

Af egendomens åbyggnader tillhörde en del kronan och en del arrendatorn. Följande kronan tillhöriga byggnader ansåge regementschefen vara för regementet behöfliga, nämligen: mangårdsbyggnaden, rättarbo-staden, brygghuset, smedjan, mejeriet, stallet, uthuslängan, en för statare afsedd bostad, ett magasin och en redskapsbyggnad. Förstnämnda bygg-

nad vore försedd med en af arrendatorn uppförd tillbyggnad, hvilken denne dock vore skyldig att vid påfordran låta nedrifva. Regementschefen föresloge, att mangårdsbyggnaden återställdes i sitt ursprungliga skick samt därefter inreddes till bostadslägenheter åt två officersfamiljer. De för ändamålet erforderliga byggnadsarbeten skulle enligt uppgjort kostnadsförslag betinga en utgift af 7,000 kronor. Hyresinkomsterna komme att utgöra god ränta å det utgifna beloppet samt lämna tillgång till bestridande af kostnaderna för byggnadens underhåll.

Till mangårdsbyggnaden hörde en trädgård. Denna torde emellertid med fördel kunna utarrenderas. Såsom bostad åt trädgårdsmästaren kunde den för rättaren afsedda lägenheten lämpligen användas.

Brygghuset erfordrades för de familjer, som komme att bebo mangårdsbyggnaden.

Öfriga omförmälda byggnader vore för särskilda ändamål behöfliga och användbara för regementet.

Beträffande ladugårdsbyggnaden vore denna under de senare åren uppförd af arrendatorn för en kostnad af 18,000 kronor, hvilken kostnad ännu icke till fullo godtgjorts arrendatorn. Byggnaden vore af synnerligen solid beskaffenhet. Såväl själfva ladugården som den ofvanpå densamma befintliga foderskullen lämpade sig väl att användas, bland annat, såsom förvaringsrum för regementets fordon, skidor m. m.

Arrendatorn tillhöriga byggnader ansåge regementschefen ej vara för regementet behöfliga.

Slutligen meddelar regementschefen, att egendomens taxeringsvärde under innevarande taxeringsperiod utgör 211,500 kronor, samt att utskylderna, brandstodsafgifterna däri inberäknade, uppgå till ett sammanlagdt belopp af 1,302 kronor 8 öre och fattigvårdskostnaderna till i medeltal 550 kronor om året.

Uti häröfver den 10 sistlidne januari afgifvet underdånigt utlåtande har arméförvaltningens fortifikationsdepartement tillstyrkt, att omförmälda å kartan med A, Aa, Ab, Ha och Hb betecknade områden måtte få till regementet öfverlämnas, med rätt för regementschefen att, därest de å kartan med Aa och Ab utmärkta områden ansåges böra från det öfriga öfningsfältet afskiljas för att användas för jordbruksändamål, utarrendera desamma på de af honom föreslagna villkor. Likaledes har arméförvaltningen förordat bifall till regementschefens förslag i fråga om dispositionen af de å det blifvande öfningsfältet befintliga torp och byggnader äfvensom meddelat, att kostnaderna för de af regementschefen föreslagna byggnadsarbetena kunde bestridas från anslaget till arméns byggnader, mötesfält och kommandantskapsutgifter samt fortifikationens öfningar och materiel.

Domänstyrelsen, som den 6 innevarande mars inkommit med underdånigt yttrande i ämnet, har icke något att erinra mot bifall till regementschefens framställning, utom hvad beträffar den ifrågasatta öfverlåtelsen till regementet af de å kartan med Aa och Ab betecknade områden, hvilka, enligt domänstyrelsens åsikt, lämpligen borde användas i socialt syfte samt därvid upplåtas till tomtplatser m. m. för bildande af egna hem. Vidare har domänstyrelsen meddelat, att arrendatorns fordran för den nyuppförda ladugårdsbyggnaden komme vid arrendetidens slut den 14 mars 1909 att uppgå till ett belopp af 3,000 kronor. Domänstyrelsen framhåller slutligen, att, då laga skiftet icke är avslutadt, det icke låter sig göra att nu framställa detaljeradt förslag till disposition af de delar utaf egendomen, hvilka icke komma att tagas i anspråk för landtförsvarets behof och af hvilka Prästfallet vid ägolotten litt. E äfvensom ägolotten litt. G blifvit under åren 1906—1907 hållen arrendeuppskattning föreslagna till försäljning. Af samma skäl kunde styrelsen ej heller nu bedöma, huruvida de kronans hus å ägolotten litt. A, hvaraf regementet ej vore i behof, kunde blifva användbara vid de delar af egendomen, som skulle kvarblifva under domänstyrelsens förvaltning.

Emot det af regementschefen uppgjorda, af arméförvaltningen tillstyrkta förslaget beträffande den del af kungsladugården Vall, som skulle till landtförsvaret öfverlåtas, har domänstyrelsen icke haft något att erinra, utom beträffande de med Aa och Ab å kartan betecknade områden, tillhopa 62 hektar, hvilka områden domänstyrelsen ansett böra styckas och försäljas. Regementschefen har däremot ansett erforderligt, att dessa områden finge af regementet disponeras vissa tider af året, för att regementet må erhålla tillfälle till öfning i öppen terräng med hela sin styrka. Då det af regementschefen åberopade skäl för ifrågasvarande områdens upplåtande åt regementet måste tillmätas stor betydelse med hänsyn till regementets utbildning, bör enligt min uppfattning, det af regementschefen sålunda uttalade önskemålet, såvidt lämpligen ske kan, tillgodoses. Skulle dessa områden styckas och försäljas, vore därmed möjligheten för regementet att för öfningsändamål få beträda desamma gifvetvis afklippt, och då det ej kan anses antagligt, att krafven på ändamålsenlig öfningsterräng i framtiden skola minskas, synes det mig vara klokast att bibehålla desamma i kronans ägo. Skall emellertid vid utarrendering däraf, såsom önskvärdt är, det villkoret fästas vid arrendet, att regementet vissa tider får beträda desamma helt eller delvis, torde det vara lämpligast, att de ställas under förvaltning af arméns myndigheter, som skola reglera och öfverenskomma med arrendatorn om ersättningsfrågor för uppkommen skada å gröda m. m.

Jag har redan förut haft tillfälle för Eders Kungl. Maj:t framhålla, att, enligt den 11 oktober 1907 meddelade förvaltningsföreskrifter, arméns mötesfält skola närmast förvaltas af vederbörande regementschef med biträde af en därtill förordnad officer, i regel regementsofficer, samt att hushållningsplan skall för hvarje öfningsplats med biträde vid behof af sakkunniga personer uppgöras och underställas Eders Kungl. Maj:ts pröfning. Det synes mig lämpligt, att vid fastställandet af hushållningsplan för ifrågavarande öfningsfält bestämmelse meddelas om utarrendering af förenämnda med Aa och Ab å kartan betecknade områden på de villkor, som af omständigheterna påkallas och kunna erhållas.

Då det skifteslag, till hvilket kungsladugården Vall hör, för närvarande undergår laga skifte, kan den mark, som genom skiftet kommer att tilldelas egendomen, nu icke definitivt angifvas. Efter skiftets afslutande torde de delar af egendomen, som komma att kvarblifva under domänstyrelsens förvaltning, och den del däraf, som öfverflyttas till landtförsvaret, böra genom ägostyckning skiljas från hvarandra och gränserna därigenom definitivt regleras. Måhända kan någon modifikation beträffande öfverlämnandet till landtförsvaret af områdena Aa och Ab i deras helhet därvid åstadkommas.

Beträffande den ersättning, som tillkommer arrendatorn för uppbygandet af ladugården eller 3,000 kronor, torde detta belopp kunna gäldas från fjärde hufvudtitelns allmänna besparingar.

Af hvad departementschefen till statsrådsprotokollet i föreliggande ärende meddelat inhämtas, att kontrakt med Gäfle stad den 6 mars 1905 afslutats om upplåtelse af mark till kaserntomt och öfningsfält för Hälsinge regemente. Utskottet har sig visserligen ej bekant, huru stor areal med äganderätt och med rätt att användas till öfningsplats blifvit genom nämnda kontrakt staten tillförsäkrade; men antagas kan, att den till öfningsplats afsedda arealen är ganska betydlig. Det har därför synts utskottet anmärkningsvärdt, att ytterligare en areal af 356 har af kungsladugården Valls område skulle behöfva tagas i anspråk för tillgodoseende af Hälsinge regementes behof af öfningsfält. Därigenom skulle hela den för afsättning af jordbruksalster välbelägna jordbruksegendomen med bördig åker och delvis nyuppförda byggnader komma att spolieras. Om erforderlig mark för utvidgning af öfningsplatsen ej kan på annat sätt än genom anlitande af kungsladugårdens ägor beredas, borde åtminstone den värdefullaste, uppodlade delen af egendomen, som å kartan betecknas med Aa och Ab, utgörande 62 har, i öfverensstämmelse med hvad domänstyrelsen föreslagit, kunna undantagas från upplåtelsen.

Utskottets
yttrande.

Då en fullständigare utredning i nämnda syfte sålunda synes önskvärd och då, vid det förhållande, att, enligt hvad blifvit upplyst, kasern-etablissemnet icke kommer att tagas i anspråk under innevarande år, ett uppskof till en kommande riksdag med besluts fattande i denna frågan ej torde innebära någon våda, får utskottet hemställa,

att Kungl. Maj:ts förevarande framställning för närvarande icke må af Riksdagen bifallas.

Stockholm den 26 maj 1908.

På statsutskottets vägnar:

G. BILLING.

Det skulle här antecknas, att herr *K. Starbäck* icke deltagit i förestående ärendes behandling inom utskottet.
